

Література:

1. Півний ринок України. URL: <http://lib.udau.edu.ua> (дата звернення: 15.02.2024).
2. Ринок пива в Україні: тенденції розвитку. URL: <http://uam.in.ua/ukr/index.php> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Ринок пива України 2023. URL: <http://www.a7d.com.ua> (дата звернення: 15.02.2024).

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНИХ МСП В УКРАЇНІ: НАПРЯМКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Яненко І.Г., доктор економічних наук, доцент,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України», м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7007-4481>

Світ дедалі більше заглиблюється в цифровий простір через вагомі переваги інноваційних технологій і зростання чисельності молодшого більш технологічно сприйнятливого покоління. Цифрова трансформація є загальною темою досліджень, звітів, форумів і конференцій про те, як компанії можуть залишатися конкурентоспроможними в цьому все більш цифровому світі.

В останні роки як політики (ОЕСР 2019-2023; Європейська комісія 2019-2024, Мінцифри України тощо [1-4]), так і науковці (Вишневецький В.П.; Ковальчук С.Я., Купінець Л.Є. та ін. [5-6]) наголошують на цифрових та зелених трансформаціях як ключових елементах для прогресу та модернізації компаній та економіки, оскільки це приносить користь для економіки і суспільства. У 2019 р. Україна приєдналася до Керівних принципів ОЕСР з питань ІІІ, на основі яких прийнята Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. Наприкінці 2023 р. Україна підписала Міжнародну Декларацію Блетчлі з безпеки ІІІ, а Мінцифри було презентовано «Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні».

У світлі важливості малих і середніх підприємств (МСП) для будь-якої економіки та їхньої ролі як засобів економічного зростання, мета цього дослідження полягає у визначенні шляхів забезпечення підтримки та просування цифрових трансформацій МСП України для зміцнення їх конкурентоспроможності. Хоча зростаюча важливість

цифрової трансформації для компаній та економіки здається очевидною, програми підтримки щодо сприяння цій трансформації, все ще не конкретизовані. Немає чіткої відповіді щодо того, як малому та середньому бізнесу проводити цифрову трансформацію – що слід робити самостійно і в чому має допомогти держава? Отже, слід заповнити цю прогалину в літературі, оскільки цифрова трансформація дає МСП орієнтири для розробки та впровадження конкретних стратегій цифрової трансформації, тому вибір відповідних ініціатив підтримки може забезпечити їх стійке зростання.

Однією з таких ініціатив є створення Європейських цифрових інноваційних хабів (ЄЦІХ). Концепція ЄЦІХ передбачає підтримку впровадження цифрових технологій та інновацій, забезпечення доступу до цифрової інфраструктури та послуг, підвищення конкурентоспроможності МСП, сприяння розвитку цифрового бізнесу та цифрових стратегій, а також покращення кібербезпеки для малих і середніх підприємств у консорціумі з навчальними закладами та державними організаціями. На цей час в ЄС вже діють понад 150 ЄЦІХ різного спрямування [7]. Для України найбільш ефективними можуть бути галузеві цифрові хаби, які спеціалізуються на потребах МСП певної сфери – аграрні, будівельні, хімічні, машинобудівні тощо.

Агросектор є основним у забезпеченні засобами для існування, доходами, зайнятістю для сільського населення, яке становить третину населення України. МСП цього сектору забезпечують продовольчу безпеку країни та різноманітність продовольчих раціонів, вже у воєнний час виробляючи 97 % картоплі, 94 % овочів, 82 % фруктів, 69 % молока тощо. Всебічна підтримка саме малих та середніх виробників продовольства є ключовим чинником відновлення та сталого розвитку агросфери у воєнний та повоєнний період. Так, пріоритетним завданням аграрного ЄЦІХ буде задоволення потреб МСП як виробників сільськогосподарської продукції та продовольства приватного та державного секторів у впровадженні цифрових технологій і навичок, реорганізації виробничих й бізнес-процесів та інтеграції у європейські інноваційні екосистеми. Для приватного та державного секторів на регіональному рівні це дозволяє зменшити собівартість виробництва, значно скоротити час на управління та контроль, зменшити число посередників (отже, збільшити доходи), використовувати точне екологічне землеробство, зберігати біорізноманіття тощо. Для громад, регіонів - це збільшення податкових надходжень, прискорене економічне зростання, сприяння досягненню цілей сталого розвитку. ЄЦІХ націлений подолати такі виклики:

обмеженість доступу до цифрових технологій та цифрових навичок для МСП - виробників аграрної продукції та організацій державного сектору; відсутність ресурсів для суттєвої реорганізації виробничих та бізнес-процесів; неоптимальне використання наявних ресурсів; обмеженість доступу аграрних МСП до інноваційних екосистем.

Структурно ЄЦІХ являє собою координовану групу партнерів (консорціум), які забезпечують комплексний підхід до цифрової трансформації аграрних МСП і організацій державного сектору у підвищенні їхньої стійкості та конкурентоспроможності. Діяльність цифрового хабу, зокрема передбачає:

- надання комплексних послуг цифровізації та розвиток цифрової інноваційної інфраструктури, яка надає доступ до передових технологій, рішень та послуг;

- тестування перед інвестуванням, що дозволить зменшити ризики та забезпечити ефективне використання ресурсів;

- підтримку у пошуку інвестицій, що сприятиме фінансовому розвитку та стійкості агровиробників;

- програми навчання та розвитку цифрових навичок, спрямовані на підвищення кваліфікації персоналу МСП і державних організацій агросектору та створення команд, готових до цифрових трансформацій;

- сприяння доступу до інноваційних екосистем – ЄЦІХ виступає як платформа для об'єднання виробників, інноваторів, органів влади, інвесторів та інших учасників екосистем.

ЄЦІХ є неприбутковою структурою, яка використовує комбінований підхід до взаємодії із бенефіціарами, надаючи послуги як на безоплатній, так і на платній основі. Такі послуги надаватимуться як учасниками консорціуму, засновниками ЄЦІХ, так й іншими сторонами, зацікавленими у підтримці цифрового переходу та залученими для впровадження цифрових рішень в обраній сфері. ЄЦІХ пропонуватиме такі технології / напрямки: штучний інтелект; цифрові навички високого рівня, цифрова платформа, цифровий прототип. МСП та представники державного сектору отримують нагоду випробувати цифрові технології (штучний інтелект), перевіряти їх вплив на довкілля (за наявності) та можливість застосування цих технологій у своїй діяльності до прийняття рішення про подальші інвестиції в їх реалізацію.

Діяльність ЄЦІХ сприятиме досягненню цілей Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 року

№ 179 [3], в частині напрямку Цифрова економіка, зокрема: цілі № 2 «трансформація ресурсних секторів економіки у високопродуктивні, інтелектуальні та конкурентоспроможні»; № 4 «створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та цифрових індустрій і бізнесу». ЄЦІХ відповідає на виклики, зазначені у Стратегії за вказаними вище цілями: доповнює існуючу екосистему для її успішного функціонування; виконує наукові дослідження й розробки щодо інституціоналізації Індустрії 4.0, пошуку стимулів щодо цифровізації та модернізації галузей економіки, обґрунтування національних цілей цифрового розвитку держави, розроблення та адаптації законодавства до напрямів цифрового розвитку. Функції аграрного ЄЦІХ також орієнтовані на реалізацію візії згаданої Національної економічної стратегії на період до 2030 року [3] в частині напрямку 9 «Агропромисловий сектор та харчова промисловість», а саме – щодо розвитку технологічно інтенсивних сервісів для агропромислового сектору. Діяльність цифрового хабу, спрямована на активніше впровадження цифрових технологій, що в частині «Нова аграрна політика» Проекту Плану відновлення України було визначено одним із ключових чинників підвищення продуктивності в агросфері. Створення аграрного ЄЦІХ також відповідає напрямку реалізації цілей Концепції розвитку сільських територій, затвердженої розпорядженням КМУ від 23 вересня 2015 р. № 995-р, в частині сприяння інноваціям шляхом просування дорадництва до сільськогосподарських виробників. Орієнтована на виробників продовольства діяльність ЄЦІХ сприятиме підвищенню їхньої спроможності та внеску в реалізацію цілей оприлюдненої Мінагрополітики в 2023 р. Стратегії розвитку агропромислового комплексу в частині становлення України як глобального постачальника їжі, локалізації та імпортозаміщення, поглиблення переробки.

Діяльність ЄЦІХ сприятиме регіональному та місцевому розвитку за такими напрямками: 1) модернізація: підтримка цифрового розвитку аграрних МСП і організацій у регіонах України, поліпшення їх ресурсоефективності та переходу до сталого розвитку; 2) розвиток інноваційного потенціалу: створення та підтримка довгострокової експертизи зі сталого розвитку в аграрних МСП і організаціях державного сектору; 3) посилення конкурентоспроможності: зниження собівартості виробництва, отримання доступу до міжнародних ринків, збереження екології. Діяльність ЄЦІХ узгоджується з підходами смарт-спеціалізації, оскільки орієнтована на виявлення та посилення

інноваційного потенціалу МСП аграрної галузі та побудову взаємовигідного партнерства для їх розвитку, дозволяючи регіону посилити власну конкурентоспроможність.

Цифрова трансформація та цифрові рішення – важливий інструмент у досягненні цілей Зеленого курсу ЄС. Це, зокрема, стосується цілі зменшення викидів парникових газів вповоловину до 2030 та досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року – завдяки впровадженню рішень на базі штучного інтелекту, розумних пристроїв, розвитку цифрового доступу до послуг для більшої екологічної стійкості, ефективного споживання енергії, оптимізації мобільності, ланцюгів постачання та збуту тощо. Саме такі цифрові рішення мають бути серед пропонованих ЄЦІХ, і вони здатні сприяти пом'якшенню негативних наслідків, адаптації до кліматичних змін, підвищенню спроможності реагувати на стихійні лиха та інші виклики у досягненні цілей Зеленого курсу ЄС. Наявні європейські цифрові ініціативи у цій сфері, як Destination Earth, орієнтовані на підвищення потенціалу зацікавлених сторін у досягненні цілей Зеленого курсу через інформаційно-аналітичне забезпечення цих процесів, формування екосистеми даних стратегій і планів дій, інформаційних геопросторових систем з різних питань Зеленого курсу.

Отже, аграрний ЄЦІХ, як інтегрований в європейську інформаційно-цифрову екосистему каталізатор для цифрової трансформації та впровадження цифрових інновацій в агропродовольчому секторі України, всебічно сприятиме *сталому розвитку* та покращенню економічних показників у вітчизняній агросфері, зокрема, подоланню цифрового та інвестиційного розриву в агробізнесі в Україні, створенню робочих місць та оптимізації витрат. Діяльність ЄЦІХ із просування цифрових технологій (шляхом їх тестування) і навичок, необхідних для розгортання цих технологій (через навчальні курси, тренінги, вокршоупи тощо), а такожі доступ через ЄЦІХ до мережі європейських цифрових інноваційних хабів сприятиме інтеграції МСП у інноваційні екосистеми ЄС та зміцненню їх конкурентоспроможності через розширення можливостей співпраці.

Внесок у безпеку для довкілля забезпечуватиме діяльність ЄЦІХ в напрямку сприяння виробникам у впровадженні сучасних технологій сталого землеробства, зокрема через використання цифрових технологій для ефективного ресурсо-користування, оптимізації використання добрив, зменшення забруднення ґрунтів, раціонального використання та зменшення втрат води. Діяльність ЄЦІХ сприятиме створенню умов для ефективного моніторингу аграрних екосистем

завдяки новим цифровим технологіям та отриманим з їх допомогою даним – з дронів, сенсорів, а також завдяки новим можливостям для впровадження сучасних систем аналізу для виявлення змін в екосистемах і попередження негативних впливів на біорізноманіття. Найбільший ефект очікується у просуванні в напрямку таких цілей Зеленого курсу: зменшенні викидів та підвищенні енергоефективності, оскільки впровадження цифрових інновацій сприятиме оптимізації виробництва та зменшенню його енерговитратності, а також – зменшенню викидів парникових газів; стимулюванню зелених практик, оскільки ЄЦІХ підтримуватиме виробників у впровадженні сталих, агроекологічних підходів у господарюванні, органічного виробництва та зелених ініціатив; цифровій трансформації постачальницько-збутових ланцюгів в напрямку підвищення їх прозорості, розвитку прямих зв'язків між виробниками та споживачами продовольства та зменшенню втрат продукції.

Література:

1. The EU Commission's priorities for 2019-2024. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024_en (date of application: 09.02.2024).

2. OECD. 2021. The Digital Transformation of SMEs. OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship. Paris: OECD. URL: <https://www.oecd.org/publications/the-digital-transformation-of-smes-bdb9256a-en.htm> (date of application: 09.02.2024).

3. «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». Постанова КМУ від 3 березня 2021 р. № 179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.02.2024).

4. Мінцифри України. 2023. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/_Дорожня_карта_з_регулювання_ШІ_в_Україні_compressed.pdf (дата звернення: 09.02.2024).

5. Vishnevsky V. P., Harkushenko O.M., Zanizdra M.Yu., Kniaziev S.I. (2021). Digital and Green Economy: Common Grounds and Contradictions. Science and innovation, no. 3, p.14-27. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine17.03.014>

6. Ковальчук С.Я., Купінець Л.Є. Україна в «Зелених» трансформаціях агропродовольчого сектору країн Східного партнерства: виклики та можливості. Економічні інновації: зб. наук. пр. ІПРЕЕД НАН України. Одеса, 2019. Вип. 2(71), Т. 21. С. 43-58. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/card.php?lang=en&id=22605>

7. EDIH Catalogue URL: <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/edih-catalogue> (date of application: 09.02.2024).